

COVID-19 pandemisi sürecinde sigara ve alkol kullanan bireylerde travma sonrası stres bozukluğu semptomlarının incelenmesi

Sevda Acar¹ , Hadiye Bostancı Demirci² , Derya Şaşman Kaylı³ , Görkem Yararbaş⁴

Anahtar kelimeler

alkol, sigara, tütün kullanım bozuklukları, alkol kullanım bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu, COVID-19

Keywords

alcohol, cigarette, tobacco use disorders, alcohol use disorders, post-traumatic stress disorder, COVID-19

Öz

COVID-19 pandemisi sürecine ilişkin araştırmalar her geçen gün artış göstermektedir. Pandemi döneminde, bireylerin tütün ve alkol kullanım miktarlarındaki değişimi saptamak halk sağlığı açısından önem taşımaktadır. Bu değişimin travma sonrası stres bozukluğu olgusu kapsamında incelenmesi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu araştırma, 18 yaş üstü, sigara veya alkol kullanan ya da her ikisini kullanan 475 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, alkol ve sigara kullanan katılımcıların pandemi sürecindeki kullanım miktarları sınıflandırılmıştır. Elde edilen grupların travma sonrası stres bozukluğu puanlarının ortalamaları ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Çalışmada, Demografik Bilgi Formu ve Olayların Etkisi Ölçeği (OEÖ) kullanılmıştır. Araştırmada kategorize edilen dört grubun ölçek puanları ortalamaları ile ilgili olarak sırasıyla; sadece alkol kullanımı artan, sadece sigara kullanımı artan, hem alkol hem de sigara kullanımı artan, alkol ya da sigara kullanım miktarı değişmeyen, alkol ve sigara kullanımı ile ilgili sınıflamalardan hiçbirini uygun bulmayan grupların bazılarında travma sonrası stres bozukluğu puanlarının ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmiştir. Mevcut çalışma, alkol sigara kullanım miktarı değişiklik gösteren grupların travma sonrası stres bozukluğu puanlarında anlamlı farklılık olduğunu gösterir niteliktedir. Bu kapsamda, pandemi dönemine özel olarak, bu maddelerin kullanımına ilişkin biyopsikososyal müdahale programlarının geliştirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Abstract

Investigating the symptoms of post-traumatic stress disorder in individuals who use alcohol and cigarette during the COVID-19 pandemic

Research regarding the COVID-19 pandemic process has been increased day by day. Determining the change of tobacco and alcohol use during the pandemic period has become essential in terms of public health. This study aimed to examine this change in the context of post-traumatic stress disorder. This study was conducted with 475 people over the age of 18 who smoke or drink alcohol, or both. In the study, the usage amounts of the participants who used alcohol and cigarettes during the pandemic process were categorized. The means of post-traumatic stress disorder scores of the obtained groups were compared with one-way analysis of variance for unrelated samples. Demographic Information Form and the Impact of Events Scale (IES-R) were used in the study. Regarding the post-traumatic stress disorder mean scores of the four groups which were categorized in the study, respectively; only alcohol use increased ($M = 20.86$), smoking only increased ($M = 29.06$), both alcohol and cigarette use increased ($M = 29.61$), alcohol or cigarette use did not change ($M = 20.95$), there is a statistically significant difference between the mean scores of post-traumatic stress disorder in some of the groups that did not find any of the classifications related to alcohol and cigarette use appropriate ($M = 21.79$), $F(4,474) = 8.94$, $p < .05$. The present study indicates that there is a significant difference in the post-traumatic stress disorder scores of the groups with varying amounts of alcohol and cigarette use. In this context, it is considered as important to develop biopsychosocial intervention programs regarding the use of these substances, especially during the pandemic period.

Atf için: Acar, S., Bostancı Demirci, H., Şaşman Kaylı, D. ve Yararbaş, G. (2021). COVID-19 pandemisi sürecinde sigara ve alkol kullanan bireylerde travma sonrası stres bozukluğu semptomlarının incelenmesi. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 5(3), 254-265.

✉ Sevda Acar · psikologsevdaacar@gmail.com | ¹Uzm. Psk., ²Uzm. Psk. Dan., ⁴Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Madde Bağımlılığı, Toksikoloji ve İlaç Bilimleri Enstitüsü, 35100, Bornova/İzmir; ³Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, 45030, Yunusemre/Manisa.

Geliş: 24.11.2020, **Düzeltilme:** 20.02.2021, **Kabul:** 08.03.2021

Beynin duygudurum, algı, biliş ve diğer birçok alanda işlevlerinde değişikliğe neden olabilen ve bağımlılığa yol açan her türlü kimyasal, *madde* olarak tanımlanabilir (Carlson, 2014). Alanyazında, madde kullanımının, pandemi sürecinde artış gösterme ve risk oluşturma durumunu ortaya koyan çalışmalara rastlanmaktadır (Satre ve ark., 2020). Dahası, evde kalmanın verdiği sıkıntıdan kaynaklı olarak alkol, sigara ve diğer bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımında artış görülebileceği öngörülmekte olup bireyler kullanım konusunda hem aşırı tolerans gösterme hem de çocuklarına yanlış rol model olma açısından uyarılmaktadırlar (Reddy, 2020). Pandemi döneminde; can sıkıntısı, sosyal çevre ile iletişim eksikliği, günlük rutinin kaybı, yoğun bir günün ardından kişinin kendini ödüllendirmesi, yalnızlık ve keyif alma gibi faktörler çeşitli maddelerin daha fazla tüketilmesinin ana nedenleri olarak bulgulanmıştır (Vanderbruggen ve ark., 2020).

COVID-19 döneminde, psikiyatrik olgularda baş etme becerilerinin izlenmesi, çevrimiçi takiplerin yapılması, aile eğitimlerine yer verilmesi gibi önerilerin yanı sıra hastaların Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) belirtilerinin de takip edilmesi önerilmektedir (Okur ve Demirel, 2020). Pandemi döneminde en sık görülen ruhsal bozuklukların; duygudurum bozuklukları, kaygı bozuklukları ve TSSB olduğu söylenebilir (Tükel, 2020). Nitekim SARS hastalarının %44'ünde TSSB geliştiğine ilişkin çalışmalar bulunmaktadır (Hong ve ark., 2009). Buna ek olarak, ülkemizde gerçekleştirilen bir çalışmada, katılımcıların travma sonrası güçlenme düzeylerine ilişkin bulgular da elde edilmiştir. Sonuçlar, COVID-19 döneminde travma sonrası güçlenme düzeyinin kadınlarda ve lise mezunlarında daha yüksek olduğunu göstermektedir (Karataş, 2020).

TSSB, bireyin kişisel bütünlüğüne veya yaşamına tehdit oluşturan travmatik bir olayın neden olduğu önemli bir psikiyatrik bozukluktur. 2013 yılında Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yayınlanan Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabında (DSM-5), TSSB tanısı değişiklikler içermektedir. Tanı için, bireyin gerçekte veya kurgusal bir şekilde ölüm, ciddi yaralanma veya cinsel şiddete en az bir kez maruz kalması ya da tanık olması söz konusudur. Ayrıca travmaya maruziyet ardından çeşitli kriterler altında belirtiler sıralanmaktadır. Bu semptomlar, travmatik olayı tekrar yaşantılama, olayı hatırlatan tetikleyicilerden kaçınma veya aşırı uyarılmışlık halinde bulunma gibi çeşitli tepkilerden oluşmaktadır. Bireyde TSSB'nin gelişmesi için bu belirtilerin bir aydan uzun sürmesine ek olarak bireyin sosyal, mesleki ve diğer önemli işleyiş alanlarında önemli bozulmaların gözlenmesi gerekmektedir (American Psychiatric Association, 2013). Travma olgusunun bireysel olduğu kadar toplumsal durumlar için de geçerli olduğunu vurgulamak önemlidir. Kitlelerin hayatlarını sarsan, rutinlerini ciddi şekilde bozan, sağlık, sosyal ve ekonomi gibi alanlarda toplum üyelerini olumsuz yönde etkile-

yen, toplumun güvenlik duygusunu zedeleyen ve bireylerde yaşamsal tehdit algısının oluşmasına sebep olan doğal ya da insan eliyle gerçekleştirilmiş olaylar da travmatik etki oluşturmaktadır. Bu kapsamda, COVID-19 pandemisinin travmatik olarak algılanabilme durumundan yola çıkılarak araştırma planlanmıştır.

Pandemi, TSSB ve Sigara Tüketimi

Genel olarak bakıldığında; tütün kaynaklı ölümlerin, 2005 yılında 5.4 milyon olduğu ve bu rakamın 2030 yılında 8.4 milyon olacağı öngörülmektedir (Mathers ve Loncar, 2006). Bu rakamlara rağmen, ülkemizde ve dünyada tütün kullanımına devam ediliyor olması bilinen bir gerçektir.

Ülkemizde gerçekleştirilen çalışmalarda, sigaraya başlama ve sigara kullanmayı sürdürme nedenleri ele alındığında ailede alkol ve sigara kullanımı, arkadaş etkisi, özentisi, merak, stres gibi faktörlerin etkili olduğu görülmektedir (Buturak ve ark., 2016; Çelikel ve ark., 2009; Sağar, 2018; Sarısoy, 2019). Sigara kullanımının sebeplerini anlamlandırabilmek ve bu bağlamda etkili olan faktörleri ele almak için yapılan çalışmalar çeşitli bulgular sunmaktadır. Örneğin, alanyazında sigara kullanımının depresif belirtilere neden olabileceği ve depresif belirtilerin de sigara kullanımına dair bir risk oluşturabileceğini gösteren çalışmalar mevcuttur (Gümüş, 2015; Taşpınar ve Pakyürek, 2020). Buna ek olarak, sigara kullanmayan, sigara bırakma tedavisi alan ve sigara kullanan kişiler karşılaştırıldığında; sigara kullanan kişilerde psikolojik dayanıklılık düzeyinin daha düşük olduğu görülmektedir (Acar ve ark., 2019). Diğer yandan, sigara kullanmayan bireyler ile karşılaştırıldığında sigara kullanımının yetişkinlerde dispneye ve yorgunluğa da yol açtığı gösterilmiştir (Corwin ve ark., 2002; Taşpınar ve ark., 2015).

Sigara içme oranlarının, travmatik bir olaya maruz kalan kişilerde, bu tür bir maruziyete sahip olmayanlara göre önemli ölçüde daha yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle TSSB tanısı olan kişilerde sigara içme oranları yüksektir. Örneğin, ABD'de şu anda TSSB'si olan kişilerin yaklaşık %45'inin hâlihazırda sigara içtiği bulgulanmıştır (Feldner ve ark., 2007). Ek olarak, TSSB'si olan sigara kullanıcılarında, daha fazla olumsuz duygulanım, travma öyküsü ve eşlik eden psikiyatrik öykü, ayrıca daha yüksek nüks oranları gözlenmiştir (Buturak ve ark., 2016; Feldner ve ark., 2007; Fırıncık ve Gürhan, 2019; Keskin ve Babacan Gümüş, 2017). Bazı çalışmalarda, sigara kullanımının bireylerde, TSSB semptomlarının yarattığı olumsuz etkiyi azaltma beklentileriyle ilişkili olduğu görülmüş ve bunun sonucunda da bireylerde artan sigara içme oranı ve nikotin bağımlılığı tablosunun oluştuğu bulgulanmıştır (Acierno ve ark., 1996; Hapke ve ark., 2005; Kearns ve ark., 2018; Kirby ve ark., 2008; Koenen ve ark., 2005). Pandemi sürecinde sigara kullanımına ilişkin gerçekleştirilen çalışmaları

inceleyen sistematik bir derlemede 5 çalışma ele alınmıştır. Çalışmalar, COVID-19'u ağır geçirenlerde sigara içenlerin yüzdesinin daha yüksek olduğunu göstermiştir (Vardavas ve Nikitara, 2020). Sonuçta, sigara kullanımının COVID-19 belirtileri üzerinde olumsuz etkileri olduğu bilinmektedir (Patanavanich ve Glantz, 2020; Vardavas ve Nikitara, 2020).

Pandemi, TSSB ve Alkol Tüketimi

Bir diğer madde olan alkol kullanımı ele alındığında alkol, kullanıcıları tarafından rahatlama ve sosyalleşme aracı olarak tanımlanırken; kullanmayanlar tarafından mutsuzluk, huzursuzluk, çöküş ve günah gibi kavramlar ile ifade edilmektedir (Mercan ve ark., 2018). Alkol kullanımının sürdürülmesinde, yakın çevrede alkol kullanımının olması, cinsiyetin erkek olması gibi değişkenlerin etkili olduğu saptanmıştır (Coşkun ve ark., 2019).

Alanyazında alkol bağımlılığına ilişkin psikolojik faktörleri değerlendiren çeşitli çalışmalara rastlanmaktadır. Bu kapsamda gerçekleştirilen bir çalışmada alkol bağımlısı bireylerde, içsel farkındalığın azalmış olduğu ve bunun kullanımı sürdürmede önemli bir faktör olduğu bildirilmiştir (Ateş Çöl ve ark., 2016). Alkol bağımlılığı olan ergenlerin kişilik özellikleri ele alındığında, çeşitli olumsuz kişilik özelliklerine sahip oldukları bulgusuna ulaşılmıştır (Basay ve ark., 2016; Can ve ark., 2017). Alanyazında, alkol kullanımının, anksiyete ve depresyon ile ilişkili olduğuna ilişkin bulgular da yer almaktadır (Ekin ve ark., 2012).

Klinik çalışmalar TSSB ile alkol kullanım bozuklukları arasında güçlü bir ilişki olduğunu ifade etmektedir (Evren ve ark., 2011; Kofoed ve ark., 1993; Riggs ve ark., 2003). Yine benzer çalışmalar, TSSB'si olan bireyler arasında ağır alkol tüketiminin daha yüksek oranda (Behar, 1987) ve daha şiddetli TSSB semptomları (Saladin ve ark., 1995) ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Kessler ve arkadaşları (1995) ise yaptıkları epidemiyolojik çalışmada, TSSB belirtileri gösteren kişilerin alkol veya madde kullanım bozukluğu geliştirme olasılıklarının, TSSB belirtileri göstermeyen kişilere oranla 2 ile 3 kat fazla olduğunu bildirmişlerdir.

TSSB belirtileri ile alkol kullanımı arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalar, travmatik yaşantı ile alkol kullanımını açıklamada çeşitli hipotezleri gözden geçirmişlerdir. Bu hipotezlerin arasında yer alan "kendini tedavi" hipotezinde, TSSB belirtilerinin, daha sonraki yüksek alkol ve madde kullanımını öngördüğü ifade edilmiştir. Bu açıklama, TSSB'li bireylerin yaklaşık beşte birinin semptomlarını azaltmak için alkol, uyuşturucu veya her ikisini birden kullanmakta oldukları bulgularıyla uyum göstermektedir (Evren ve ark., 2011; Kofoed ve ark., 1993; Leeies ve ark., 2010). Bu çalışmalara ek olarak, TSSB ve alkol kullanım bozukluğu tanısı olan kişilerle yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunda, TSSB'nin alkol kullanım bozukluğunu

açıklamada genellikle birincil faktör olduğu bildirilmiştir (Jacobsen ve ark., 2001).

Bir halk sağlığı sorunu olarak ele alınan pandemi süreci alkol tüketimi açısından ele alındığında, iki senaryonun oluşabileceği bildirilmektedir. Bunlardan birincisi, pandeminin yarattığı sıkıntıdan dolayı özellikle erkeklerde alkol tüketiminin artış göstereceğine ilişkindir. İkincisi ise fiziksel kısıtlamalara (tüketimin sınırlandırılması ya da tamamen yasaklanması vb.) ve finansal azalmalara bağlı olarak alkol kullanımının azalabileceği öngörüsüdür (Rehm ve ark., 2020). Pandemi dönemindeki alkol tüketimini araştırmayı amaçlayan bir çalışmada ilk aşama Polonya'da karantina uygulanması sırasında 443 katılımcı ile 10-20 Nisan 2020 arasında tamamlanmıştır (Chodkiewicz ve ark., 2020). Aynı çalışmada, alkol en sık kullanılan psikoaktif madde (%73) olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların %30' dan fazlası pandemi nedeniyle içme alışkanlıklarını değiştirdiğini belirtmiştir. Katılımcıların %16 'sı ise daha az alkol kullandığını, %14'ü de fazla alkol tükettiğini ifade etmiştir. Alkolü azaltan grubun, alkolü arttıran gruptan anlamlı ölçüde daha genç yaşlarda olduğu bulgulanmıştır. Buna ek olarak, karantina döneminde daha fazla alkol tüketen bireylerin, pandemi başlamadan önce de daha yoğun şekilde alkol tükettikleri gözlenmiştir (Chodkiewicz ve ark., 2020).

Pandemi sürecinde alkol bağımlılığı ile ilişkili olarak, yaşanan yoksunluk durumunun ilerleyen süreçlerde depresyon sıklığındaki artışlara neden olabileceği vurgulanmıştır (Reddy, 2020). Nitekim alkol-madde kullanımı ile depresyon arasında ilişki olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Fırıncık ve Gürhan, 2019; Keskin ve Babacan Gümüş, 2017). Dahası stresin alkol kullanımına başlamada ve sürdürmede önemli bir faktör olduğunu aktaran bir araştırma, alkol tüketimine ilişkin halk sağlığı uyarılarının önemini vurgulamaktadır (Clay ve Parker, 2020).

Tüm bu bilgiler ışığında, ülkemizde yasal olarak kullanılmakta olan sigara ve alkolün travmatik bir süreç olarak ele aldığımız COVID-19 pandemisi sürecinde kullanımının TSSB ile ilişkisi incelenmeye değer bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, "(1) sadece alkol kullanımının arttığını bildiren, (2) sadece sigara kullanımının arttığını bildiren, (3) hem alkol hem sigara kullanımının arttığını bildiren, (4) alkol ve sigara kullanım miktarında herhangi bir değişiklik olmadığını bildiren, (5) alkol ve/veya sigara kullandığı halde söz konusu seçeneklerin hiçbirinin kendisine uygun olmadığını bildiren beş kategorideki katılımcıların travma sonrası stres puan ortalamaları arasında anlamlı fark var mıdır?" sorusuna cevap aranması planlanmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırma, COVID-19 pandemisi sürecinde sigara ve alkol kullanan bireylerde TSSB semptomlarını incelemeyi amaçlamaktadır.

Tablo 1. Olayların Etkisi Ölçeği (OEÖ) Madde Örnekleri

1. Benzeyen her şey, olayla ilgili duygularımı aklıma getiriyor ve hatırlatıyor.
2. Uykumu sürdürmekte, kesintisiz ve derin bir uyku uyumakta zorlanıyorum, uykum bölünüyor.
3. Olayla ilgisiz ve farklı şeyler dahi bana olayı hatırlatıyor, aklıma getiriyor ve düşündürüyor.
4. Kendimi huzursuz ve öfkeli hissediyorum.
5. Olayı düşündüğümde, olayı hatırlatan şeylerle karşılaştığımda keyfimin kaçmasına canımın sıkılmasına izin vermiyorum.

Örnekleme

Araştırmanın evrenini Türkiye’de yaşayan, 18 yaş üstü, sigara veya alkol kullanan ya da her ikisini kullanan kişiler oluşturmaktadır. Bu kapsamda örneklemin hesaplanması için Türkiye’de alkol ve sigara kullanım oranları incelenmiştir. Bu oranlara göre nüfusun yaklaşık %26’sı sigara kullanmakta, yaklaşık %22’si ise alkol kullanmaktadır. Bu sebeple 18 yaş üstü nüfusun bu kullanım oranlarına göre sayıları hesaplanmıştır. Bunun ardından araştırmada ulaşılmaması gereken katılımcı sayısı Open Source Epidemiologic Statistics for Public Health (OpenEpi) Programı ile hesaplanmıştır. Araştırma evreninin 1 milyon kişiden fazla olması sebebiyle, programın önerisiyle evren 1 milyon olarak hesaplamaya alınmış, %97 güven aralığında ulaşılmaması gereken örneklemin 471 katılımcıdan oluşması gerektiği bilgisine ulaşılmıştır. Sigara ve/veya alkol kullanmayan katılımcılar örneklemin tamamen dışında kalmıştır. Araştırmanın etik onayı, Celal Bayar Üniversitesi’nden alınmıştır (02.09.2020, Karar No: 20.478.486).

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu Katılımcıların cinsiyeti, yaşı, medeni durumu, eğitim durumu, mesleği bu formda yer almaktadır. Ayrıca, kişinin COVID-19 kapsamındaki izin durumu, tanı alıp almadığı, pandemi ile ilgili olarak sahada aktif olarak çalışıp çalışmadığı, sigara ve alkol kullanımının miktarının değişimi ile ilgili sorular bulunmaktadır. Yazarlar tarafından, sigara ve/veya alkol kullanımı ile ilgili 5 kategori oluşturulmuştur. Bu kategoriler; pandemi sürecinde (1) sadece alkol kullanımının arttığını bildirenler, (2) sadece sigara kullanımının arttığını bildirenler, (3) hem alkol hem sigara kullanımının arttığını bildirenler, (4) alkol ve sigara kullanım miktarında herhangi bir değişiklik olmadığını bildirenler, (5) alkol ve/veya sigara kullandığı halde söz konusu seçeneklerin hiçbirinin kendisine uygun olmadığını bildirenlerdir olarak belirlenmiştir. Katılımcılardan ilk olarak, dâhil oldukları kategoriye seçmeleri istenmiştir.

Olayların Etkisi Ölçeği (OEÖ) Impact of Events Scale (IES-R), Weiss ve Marmar tarafından 1997’de,

Amerikan Psikiyatri Birliği’nin TSSB ölçütlerine göre geliştirilmiştir. Ölçek 22 madde içermektedir ve 5’li Likert tipindedir. Ölçek puanı son 7 gün içindeki belirtilerin şiddetinin 0 ile 4 arasında puanlanması ile hesaplanmaktadır. Yanıtlar (0) hiç (1) biraz, (2) orta düzeyde, (3) fazla, (4) çok fazla olarak verilmektedir. Ölçeğin toplam puanı 0 ile 88 arasında değişmektedir. Puanın yüksek olması, kişinin TSSB düzeyinin yüksek seviyede olduğunu göstermektedir. Ölçeğin kesme puanı > 33 olarak belirlenmiştir (Weiss ve Marmar, 1997). OEÖ ölçeği 3 alt ölçekten oluşmaktadır; yeniden yaşama (1., 2., 3., 6., 9., 14., 16. ve 20. sorular), kaçınma (5., 7., 8., 11., 12., 13., 17. ve 22. sorular) ve aşırı uyarılma (4., 10., 15., 18., 19. ve 21. sorular). Ölçeğin Türkçe güvenilirlik ve geçerlik çalışması Çorapçıoğlu ve arkadaşları (2006) tarafından yapılmıştır. Bulgular ölçeğin geçerli ve iç tutarlılığı (0.937 $p < .0001$) yüksek bir test olduğunu göstermektedir (Çorapçıoğlu ve ark., 2006). Ölçeğe ait madde örnekleri Tablo 1’de verilmiştir.

İşlem

Araştırmada, COVID-19 pandemisi nedeni ile çevrimiçi anket ile veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Soru formu Google formlar üzerinden yapılandırılmış; form çevrimiçi platformlar aracılığı ile paylaşılmıştır. Yanıtlar Eylül-Ekim 2020 tarihleri arasında toplanmıştır. Bu kapsamda, çalışmada 475 kişiden veri elde edilmiştir.

BULGULAR

Demografik Bulgular

Çalışmaya katılan bireylerin en küçüğü 18 en büyüğü 73 yaşındadır. Yaş ortalaması 35.29 ± 11.46 olarak bulunmuştur. Çalışmaya katılan kişilerden 305’i (%64.2) kadın; 170’i (%35.8) erkektir. Çalışmaya katılan 221 kişi (%46.5) evli, 254 kişi (%53.5) ise bekârdır. Çalışmaya katılan 4 kişinin (%8) ilköğretim mezunu, 2 kişinin (%4) ortaokul mezunu, 35 kişinin (%7.4) lise mezunu, 296 kişinin (%62.3) üniversite mezunu, 138 kişinin ise (%29.1) yüksek lisans ve üstünde bir mezuniyet derecesine sahip olduğu görülmektedir.

Çalışmada, katılımcılardan mesleklerini yazmalarını istenmiştir. Veriler toplandıktan sonra, katılımcıların bildirdikleri meslekler kategorize edilmiştir. Buna göre; çalışmaya katılan 79 kişi öğrencidir (%3.8). 11 kişi (%16) işsiz olduğunu bildirmiştir. 11 kişi (%2.2) ev hanımıdır. 17 kişi (%3.4) emeklidir. 89 kişi (%18) eğitim alanında çalışmaktadır. 48 kişi (%9.7) doktor, hemşire gibi sağlık alanında çalışan kişilerdir. Ruh sağlığı alanında çalışan (psikolog, psikolojik danışman, sosyal hizmet uzmanı gibi) kişi sayısı 66’dır (%13.4). Mühendislik ve mimarlık alanında 41 kişi (%8.3) çalışmaktadır. 19 kişi (%3.8) yöneticilik ve idari hizmetler alanında görev yapmaktadır. Satış, pazarlama ve ticaret ile ilgili alanlarda çalışan kişi sayısı

Tablo 2. Alkol-Sigara Kullanan Katılımcıların TSSB Puan Ortalamaları Farkları

Alkol-Sigara Kullanım Durumu	Alkol-Sigara Kullanım Durumu	Ortalamalar Arası Fark (p)
Sadece Alkol Kullanımı Artan	Sadece Sigara Kullanımı Artan	-8.21*
	Hem Sigara Hem Alkol Kullanımı Artan	-8.75*
	Alkol ve Sigara Kullanım Miktarı Değişmeyen	-0.1
	Sınıflamaların Hiçbirini Uygun Bulmayan	-0.93
Sadece Sigara Kullanımı Artan	Hem Sigara Hem Alkol Kullanımı Artan	-0.54
	Alkol ve Sigara Kullanım Miktarı Değişmeyen	8.11*
	Sınıflamaların Hiçbirini Uygun Bulmayan	7.27*
Hem Sigara Hem Alkol Kullanımı Artan	Alkol ve Sigara Miktarı Değişmeyen	8.65*
	Sınıflamaların Hiçbirini Uygun Bulmayan	7.82*
Alkol ve Sigara Kullanım Miktarı Değişmeyen	Sınıflamaların Hiçbirini Uygun Bulmayan	-0.83

*Ortalamalar arasındaki fark 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

12'dir (%2.4). Çalışmada, 3 kişi (%0.6) askeri personel olduğunu, 5 kişi (%1) ise sanat dalları ile ilgili alanlarda çalıştığını belirtmiştir. 74 kişi (%15) ise avukat, şoför, itfaiyeci, serbest meslek, işçi, kimyager gibi meslekleri içermektedir.

Araştırmanın gerçekleştirildiği tarihlerde pandemi nedeniyle, 22 kişi (%4.6) ücretsiz izinde, 98 kişi (%20.6) ücretli izindedir. Pandemi nedeniyle 6 kişi (%1.3) işten çıkarılmıştır. 349 kişi (%73.5) ise yukarıdaki seçeneklerden hiçbirine dâhil olmadığını bildirmiştir. Araştırmanın gerçekleştirildiği tarihlerde, COVID-19 tanısı alan kişi (%2.1) sayısı 10'dur. 399 kişi (%84) tanı olmadığını belirtirken, 66 kişi (%13.9) ise tanı durumunun belirsiz olduğunu bildirmiştir. Araştırmanın gerçekleştirildiği tarihlerde, pandemi sürecinde işi gereği aktif olarak sahada çalışan kişi sayısı 100 (%21.1); görev almayan kişi sayısı ise 375'tir (%78.9).

Pandemi sırasında sadece alkol kullanımının arttığını bildiren kişi sayısı, 42'dir (%8.8). Pandemi sırasında sadece sigara kullanımının arttığını bildiren kişi sayısı 80'dir (%16.8). Bu süreçte hem alkol hem sigara kullanımının arttığını 38 kişi (%8) bildirmiştir. Alkol ve sigara kullanım miktarında herhangi bir değişiklik olmadığını bildiren kişi sayısı 173'tür (%36.4). Bahsi geçen bu grubun pandemi sürecindeki alkol ve/veya sigara kullanımlarında herhangi bir artış ya da azalma olmadığı varsayılmaktadır. Son olarak, alkol ve/veya sigara kullandığı halde söz konusu seçeneklerin hiçbirini kendisine uygun bulmayan kişi sayısının 142 (%29.9) olduğu görülmektedir.

Alkol ve/veya Sigara Kullanan Gruplarda TSSB Belirtilerine İlişkin Bulgular

Araştırma verilerinin toplandığı pandemi sürecinde; sadece alkol kullanımı artan, sadece sigara kullanımı artan, hem alkol hem de sigara kullanımı artan, alkol ya da sigara kullanım miktarı değişmeyen, alkol ve sigara kullanımı ile ilgili bu sınıflamalardan hiçbirini uygun bulmayan (muhtemelen ikisinden birinin ya da her ikisinin de kullanım miktarını azaltmış) grupların TSSB puanlarının ortalamaları ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır.

Grup varyanslarının eşitliği temel alınarak yapılan değerlendirme sonucunda çoklu karşılaştırma testi olarak Dunnett's C testi kullanılmıştır, elde edilen bulgular verilerin normal dağılım sağladığı yönünde olduğunu göstermektedir.

Sadece alkol kullanımı artan ($Ort. = 20.86$), sadece sigara kullanımı artan ($Ort. = 29.06$), hem alkol hem de sigara kullanımı artan ($Ort. = 29.61$), alkol ya da sigara kullanım miktarı değişmeyen ($Ort. = 20.95$), alkol ve sigara kullanımı ile ilgili sınıflamalardan hiçbirini uygun bulmayan ($Ort. = 21.79$) grupların bazılarında TSSB puanlarının ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlenmiştir $F(4,474) = 8.94, p < .05$. Test sonucu hesaplanan etki büyüklüğü ($\eta^2 = .07$) bu farkın orta düzeyde olduğunu göstermektedir.

Yapılan Dunnett C çoklu karşılaştırma testi sonucunda TSSB puan ortalamalarının anlamlı derecede farklılık gösterdiği gruplar şu şekildedir: Sadece alkol kullanımı artan katılımcıların sadece sigara kullanımı artan katılımcılara göre TSSB puan ortalamalarının anlamlı derecede daha düşük olduğu görülmüştür ($p < .05$). Sadece alkol kullanımı artan katılımcıların hem alkol hem sigara kullanımını artıran katılımcılara göre TSSB puan ortalamalarının anlamlı derecede daha düşük olduğu görülmüştür ($p < .05$). Sadece sigara kullanımını artıran katılımcıların, alkol ya da sigara kullanım miktarı değişmeyen katılımcılara göre TSSB puan ortalamalarının anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir ($p < .05$). Sadece sigara kullanımını artıran katılımcıların, alkol ve sigara kullanımı ile ilgili sınıflamalardan hiçbirini uygun bulmayan katılımcılara göre TSSB puan ortalamalarının anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir ($p < .05$). Hem sigara hem alkol kullanımı artan katılımcıların, alkol ya da sigara kullanım miktarı değişmeyen katılımcılara göre TSSB puan ortalamalarının anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir ($p < .05$). Hem sigara hem alkol kullanımı artan katılımcıların, alkol ve sigara kullanımı ile ilgili sınıflamalardan hiçbirini uygun bulmayan katılımcılara göre TSSB puan ortalamalarının anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir ($p < .05$). Bulgulara ilişkin ortalamalar arası fark Tablo 2'de yer almaktadır.

TARTIŞMA

Mevcut çalışma COVID-19 pandemisi sürecinde sigara ve alkol kullanan bireylerde TSSB semptomlarının incelenmesini amaçlamıştır. Ülkemizde gerçekleştirilen bir araştırmada, en az 1 haftadır karantınada bulunan katılımcılar ile çalışılmıştır. Bulgulara göre katılımcıların %73.5'i alkollü içecek kullanım miktarlarında bir değişim olmadığını bildirmişlerdir. Araştırmacılar, veri toplama aşamasının ramazan ayında gerçekleştirildiğini ifade etmişlerdir (Garipoğlu ve Bozar, 2020). Mevcut çalışmada ise alkol ve sigara kullanım miktarı değişmeyen katılımcı sayısı %36.4 olarak bulunmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bir çalışmada ise alkol tüketimi sıklığının arttığı görülmektedir. Pandemi sürecinde, ortalama olarak, 4 yetiştikten 3'ü tarafından alkol, ayda 1 gün daha fazla tüketilmiştir. Kadınlar için ise alkol tüketim oranlarındaki artışın daha yüksek olduğu gözlenmiştir (Pollard ve ark., 2020).

Mevcut çalışmada hem sigara hem alkol kullanımını artıran katılımcılar %8'dir. COVID-19 sürecine ilişkin yurtdışında yapılan çalışmalardan birinde ise COVID-19 öncesinde ve sırasında alkol, tütün ve esrar tüketimindeki değişiklikleri ve madde kullanımındaki bu değişikliklerin nedenlerini araştırmak amaçlanmıştır. Çalışmaya 3632 kişi katılmış olup %70'i kadındır. Yaş ortalamasının 42.1 olduğu çalışmada, katılımcıların COVID-19 salgını öncesine göre daha fazla alkol ve daha fazla sigara tükettiği görülmüştür (Vanderbruggen ve ark., 2020). Bir diğer çalışmada ise, bazı ABD eyaletlerinde ulusal alkol satış oranlarının karantinanın başladığı ilk hafta sonu ülke çapında %54 arttığı bildirilmiştir. Buna ek olarak, pandemi dönemindeki çevrimiçi alkol satışının 2019'a göre %262 arttığı bulunmuştur (Pollard ve ark., 2020). Bir başka çalışmada, 18 ile 34 yaş arası Kanadalılar 55 yaş üstü Kanadalılara göre hem alkol hem de esrar tüketimlerinde daha fazla artış bildirmişlerdir. COVID-19 nedeniyle evde daha fazla kaldıklarını bildiren Kanadalıların çoğu (%70) alkol tüketiminin aynı kaldığını bildirirken, %18'i arttığını ve %12'si ise alkol tüketiminin azaldığını bildirmiştir (Nanos Research, 2020). Çalışmalara göre, karantina sırasında daha fazla alkol tüketme olasılığı daha genç yaşta olma, evde daha fazla çocuğun bulunması, sağlık çalışanı olmama ve COVID-19'a bağlı olarak işsiz olma değişkenleri ile anlamlı derecede ilişkilidir (Vanderbruggen ve ark., 2020).

Bu çalışmada, *pandemi döneminde hem sigara hem alkol kullanımı artan katılımcıların*; alkol ve sigara kullanımı ile ilgili sınıflamalardan hiçbirini uygun bulmayan, sadece alkol kullanımı artan ve alkol-sigara kullanım miktarı değişmeyen gruplara göre TSSB puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu çalışmaya benzer bir araştırmada, pandemi sırasında yüksek düzeyde stres yaşayan alkol kullanıcıları, genel olarak küçük bir düşüş bildirmelerine rağmen, düşük stres düzeylerine sahip olanlara kıyasla

zararlı düzeyde alkol tüketiminde nispeten daha yüksek bir değişim bildirmişlerdir (Callinan ve ark., 2020). Bir başka çalışmada ise; çocuk sahibi olmak, depresyon düzeyi, sosyal bağlılık düzeyinin düşük olması, gelir kaybı ve yalnız yaşamak gibi faktörlerin karantina sürecinde baş etme yöntemi olarak alkol kullanımını dolaylı olarak etkilediği gözlenmiştir (Wardell ve ark., 2020). Kanada'da gerçekleştirilen bir çalışmada ise daha fazla alkol tükettiğini bildiren bireylerin rutinin bozulması, can sıkıntısı ve stres gibi faktörleri tüketim düzeyleri ile ilişkilendirdikleri gözlenmektedir. Daha az alkol tükettiğini bildirenler ise bu tüketim değişikliğini, sosyal toplantıların ve içki içme fırsatlarının eksikliği ile ifade etmektedirler (Nanos Research, 2020).

Mevcut çalışmada, katılımcıların %8.8'i sadece alkol kullanım miktarlarını artırdığını; %16.8'i ise sadece sigara kullanım miktarını artırdığını bildirmiştir. Pandemi sırasında yapılan bir çalışmada, alkolün zararlı düzeyde tüketilmesinde bir önceki yıla göre anlamlı düşüş görülmüştür. Özellikle, daha genç yaşta kadın içiciler, alkol tüketimini en çok düşüren grup olarak bulunmuştur. Buna karşın, orta yaşlı kadınlarda alkol tüketiminde küçük bir artış gözlenmiştir (Callinan ve ark., 2020).

Bu çalışmada, *pandemi döneminde sadece sigara kullanımını artıran katılımcıların*; sadece alkol kullanımını artan, alkol ve sigara kullanımı ile ilgili sınıflamalardan hiçbirini uygun bulmayan, alkol ya da sigara kullanım miktarı değişmeyen gruplara göre TSSB puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgular, sigara kullanımı ile TSSB arasındaki ilişkiye dikkat çeker niteliktedir. Nitekim bir çalışmanın bulguları, bireylerin karantinadan önceki döneme göre karantina sırasında biraz daha fazla oranda alkol tükettiğini ve sigara kullanımının daha yüksek oranlara ulaştığını göstermektedir. Çalışmada, karantina sırasında daha fazla sigara içme olasılığı ise, daha genç yaşta olma, mevcut yaşam durumu, düşük eğitim düzeyi ve COVID-19 ile ilişkili çalışma durumu ile ilişkilendirilmiştir (Vanderbruggen ve ark., 2020).

Son olarak, mevcut çalışmada, medeni durumu bekâr olan katılımcıların TSSB puan ortalamalarının, medeni durumu evli olan katılımcıların TSSB puan ortalamalarından daha yüksek olduğunu görülmektedir. Mevcut çalışmaya benzer bir çalışmada, evli katılımcıların, bekâr katılımcılara göre anksiyete düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir (Guo ve ark., 2020). Li ve arkadaşlarının (2020) , COVID-19 salgınıyla karşı karşıya olan sağlık sektörü çalışanlarına ilişkin yaptıkları çalışmada evli, boşanmış veya dul sağlık çalışanlarının evli olmayan sağlık sektörü çalışanlarına kıyasla daha yüksek travmatik stres belirti puanları bildirdikleri gözlenmiştir (Li ve ark., 2020).

Sonuç ve Öneriler

Mevcut çalışmada cinsiyet ve eğitim durumu değişkenlerine ilişkin veri dağılımı eşit olmadığından ilgili

değişkenlere yönelik hipotezler sınanmamıştır. TSSB olgusunun pandemi sürecindeki mevcut durumunun anlamlandırılabilmesi için eğitim durumu, cinsiyet gibi değişkenler temel alınarak çalışmaların gerçekleştirilmesi önerilebilir.

Bu çalışma, COVID-19 pandemi dönemine bilimsel katkı sağlamak açısından katılımcıların alkol ve sigara kullanım durumlarının tüketim miktarından yola çıkmıştır. İlerleyen çalışmalarda, bireylerin alkol ve sigara kullanım düzeyleri ölçülerek bağımlılık şiddetleri belirlenebilir. Bağımlılık düzeylerinin pandemi dönemi öncesinde ve pandemi dönemindeki durumları saptanabilir. Bu bulguların elde edilmesi, pandemi döneminde ve sonrasında bağımlılık olgularına yaklaşım açısından katkı sağlayabilir.

İlerleyen çalışmalar, ülkemizin normalleşme dönemindeki ve pandeminin ilk dönemlerindeki çalışmaları ele alarak TSSB ve bağımlılık ilişkisine yönelik değerlendirmeler sunabilir. Ayrıca, COVID-19 tanısı alan kişilerin bağımlılık durumları ve TSSB belirtilerinin taranmasının pratik uygulamalara katkı sağlaması açısından önem taşıyacağı düşünülmektedir. Yine, COVID-19 döneminde aktif rol alan sağlık çalışanlarının bağımlılık ve TSSB olgularına ilişkin durumlarının analiz edilmesi ve sağlık çalışanlarının ruh sağlığını korumaya yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi önerilebilir.

Sonuç olarak, bulgular özellikle sigara kullanımı ile TSSB arasında önemli bir ilişki olduğunu vurgular niteliktedir. Yasal bir tüketim maddesi olan sigara kullanımına ilişkin müdahale çalışmalarının TSSB olgusu temel alınarak değerlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Sigarayı bırakmanın önemine değinen halk sağlığı kampanyalarının travma olgusunu da ele alarak hareket etmesi işlevsel olabilir. Mevcut çalışma, alkol sigara kullanım miktarı değişiklik gösteren grupların TSSB puanlarında farklılık olduğunu gösterir niteliktedir. Bulgular, pandemi dönemine özel olarak, bu maddelerin kullanımına ilişkin biyopsikososyal müdahale programlarının geliştirilmesinin önemli olduğunu göstermektedir. Bu müdahalelerin, travma olgusu kapsamında ele alınması gerek pandemi dönemine ilişkin risklerin azaltılması gerek ilerleyen süreçlerde travmatik süreçlerin devamlılığının engellenmesi açısından önemlidir. Biyopsikososyal müdahalelerin olası bileşenleri; stres ile baş etme becerilerinin kazandırılması, travma hakkında psikososyal müdahalelerin uygulanması, sigara ve/veya alkol kullanımını azaltmak amacıyla bireylere olumlu sağlık davranışı geliştirmeye yönelik becerilerin kazandırılması (fiziksel aktiviteyi arttırmak, sağlıklı beslenme vb.), son dönemlerde travmatik durumlarla baş etmek için geliştirilen psikolojik dayanıklılık kavramı ile ilişkili beceri kazandırma programlarının uygulanması, yine bunlara ek olarak duyguları ifade etme, problem çözme davranışı geliştirme, öfkeyi sağlıklı biçimde ifade etme gibi alanları kapsayan müdahale programlarının uygulanması, hem topluluk hem de birey için uygun olan tera-

pi hizmetlerinin sunulması (Bilişsel Davranışçı Terapi, EMDR Terapisi, Psikodrama, Motivasyonel Görüşme vb.) gibi çeşitli parçaların müdahale edilecek gruplara ya da bireylere göre şekillendirilmesi yoluyla oluşturulabilir. Böylelikle farklılık yaratan, esnek ve etkili müdahale programlarının geliştirilebileceği düşünülmektedir.

Etik İkelere Uygunluk Beyanı Araştırmanın etik onayı, Celal Bayar Üniversitesinden alınmıştır (02.09.2020, Karar No: 20.478.486).

Çıkar Çatışması Beyanı Bu makalenin tüm yazarları, makaleyle ilişkin herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

KAYNAKLAR

- Acar, S., Şaşman Kaylı, D. ve Yararbaş, G. (2019). Sigara kullanan, sigara bırakma tedavisi alan ve sigara kullanmayan bireylerin psikolojik dayanıklılık ve stresle başa çıkma tutumları bakımından karşılaştırılması. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 6(3), 539-566.
- Acierno, R., Kilpatrick, D. G., Resnick, H. S., Saunders, B. E. ve Best, C. L. (1996). Violent assault, posttraumatic stress disorder, and depression. *Behavior Modification*, 20(4), 363-384.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.).
- Ateş Çöl, I., Sönmez, M. B. ve Vardar, M. E. (2016). Evaluation of interoceptive awareness in alcohol-addicted patients. *Nöro Psikiyatri Arşivi*, 53(1), 17-22.
- Basay, O., Yüncü, Z., Kabukcu Basay, B., Ozturk, O. ve Aydın, C. (2016). Personality characteristics of adolescents with substance use disorders. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 17(2), 127-135.
- Behar, D. (1987). Flashbacks and posttraumatic stress symptoms in combat veterans. *Comprehensive Psychiatry*, 28(6), 459-466.
- Buturak, Ş. V., Günal, N., Özçiçek, G., Özdemir Rezaki, H., Koçak, O. M., Kırıcı, A. G., Kabalıcı, M., Dural, K. ve Özpolat, B. (2016). Sigara bırakma polikliniğine başvuran hastaların sosyodemografik özellikleri ve sigara bağımlılık şiddetleri. *Turkish Journal of Clinics and Laboratory*, 7(3), 72-76.
- Callinan, S., Smit, K., Mojica-Perez, Y., D'Aquino, S., Moore, D. ve Kuntsche, E. (2020). Shifts in alcohol consumption during the COVID-19 pandemic: Early indications from Australia. *Addiction*, add.15275.
- Can, Y., Anlı, İ., Evren, C. ve Usta, Ö. (2017). The relation between pathological narcissism and alcohol use disorder. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 4(1), 119-135.
- Carlson, N. (2014). *Fizyolojik psikoloji davranışın nörolojik temelleri* (8. baskı.; M. Şahin, ed.). Nobel Yayın Dağıtım.
- Chodkiewicz, J., Talarowska, M., Miniszewska, J., Nawrocka, N. ve Bilinski, P. (2020). Alcohol consumption reported during the COVID-19 pandemic: The initial stage. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(13), 4677.
- Clay, J. M. ve Parker, M. O. (2020). Alcohol use and misuse during the COVID-19 pandemic: A potential public health crisis? *The Lancet Public Health*, 5(5), e259.

- Corwin, E. J., Klein, L. C. ve Rickelman, K. (2002). Predictors of fatigue in healthy young adults: Moderating effects of cigarette smoking and gender. *Biological Research For Nursing*, 3(4), 222-233.
- Coşkun, F., Özçırpıcı, B. ve Özgür, S. (2019). Alcohol and drug usage of undergraduate students in Gaziantep University Central Campus. *Ortadoğu Tıp Dergisi*, 11(2), 143-147.
- Çelikel, S., Erkorkmaz, Ü. ve Seyfikli, Z. (2009). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi öğrencilerinin sigara içme alışkanlıkları ve nikotin bağımlılığı algıları. *Solumum Dergisi*, 11(3), 97-104.
- Çorapçıoğlu, A., Yargıç, I., Geyran, P. ve Kocabaşoğlu, N. (2006). "Olayların etkisi ölçeği" (IES-R) Türkçe versiyonunun geçerlilik ve güvenilirliği. *Yeni Symposium*, 44(1), 14-22.
- Ekinci, A., Ekinci, O., Türkçapar, H. ve Özbay, H. (2012). Alkol bağımlılığı olgularının sağlıklı kontrollerle emosyonel şemalar yönünden karşılaştırılması ve klinik özelliklerle ilişkisi. *Nöro Psikiyatri Arşivi*, 49(4), 286-293.
- Evren, C., Sar, V., Dalbudak, E., Cetin, R., Durkaya, M., Evren, B. ve Celik, S. (2011). Lifetime PTSD and quality of life among alcohol-dependent men: Impact of childhood emotional abuse and dissociation. *Psychiatry Research*, 186(1), 85-90.
- Feldner, M., Babson, K. ve Zvolensky, M. (2007). Smoking, traumatic event exposure, and post-traumatic stress: A critical review of the empirical literature. *Clinical Psychology Review*, 27(1), 14-45.
- Fırıncık, S. ve Gürhan, N. (2019). The effect of problem solving ability on suicide, depression and hopelessness in cigarette, alcohol or drug users and relationships with each other. *Journal of Psychiatric Nursing*, 10(1), 39-47.
- Garipoğlu, G. ve Bozar, N. (2020). COVID-19 salgınında sosyal izolasyonda olan bireylerin beslenme alışkanlıklarındaki değişiklikler. *IEDSR Association*, 6(6), 100-113.
- Guo, W., Li, M., Dong, Y., Zhou, H., Zhang, Z., Tian, C., Qin, R., Wang, H., Shen, Y., Du, K., Zhao, L., Fan, H., Luo, S. ve Hu, D. (2020). Diabetes is a risk factor for the progression and prognosis of COVID -19. *Diabetes/ Metabolism Research and Reviews*, 36(7).
- Gümüş, A. (2015). Üniversite öğrencilerinde sigara ve alkol kullanımı: depresif belirtiler ve umutsuzluk yönünden bir değerlendirme. *Bağımlılık Dergisi*, 16(1), 9-17.
- Hapke, U., Schumann, A., Rumpf, H.-J., John, U., Kondering, U. ve Meyer, C. (2005). Association of smoking and nicotine dependence with trauma and posttraumatic stress disorder in a general population sample. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 193(12), 843-846.
- Hong, X., Currier, G. W., Zhao, X., Jiang, Y., Zhou, W. ve Wei, J. (2009). Posttraumatic stress disorder in convalescent severe acute respiratory syndrome patients: A 4-year follow-up study. *General Hospital Psychiatry*, 31(6), 546-554.
- Jacobsen, L. K., Southwick, S. M. ve Kosten, T. R. (2001). Substance use disorders in patients with posttraumatic stress disorder: A review of the literature. *American Journal of Psychiatry*, 158(8), 1184-1190.
- Karataş, Z. (2020). COVID-19 pandemisinin toplumsal etkileri , değişim ve güçlenme. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 3-17.
- Kearns, N. T., Carl, E., Stein, A. T., Vujanovic, A. A., Zvolensky, M. J., Smits, J. A. J. ve Powers, M. B. (2018). Posttraumatic stress disorder and cigarette smoking: A systematic review. *Depression and Anxiety*, 35(11), 1056-1072.
- Keskin, G. ve Babacan Gumus, A. (2017). Investigation of depressive symptoms and related variables with depressive symptoms in alcohol and substance abusers. *Dusunen Adam: The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 124-135.
- Kessler, R. C., Sonnega, A., Bromet, E., Hughes, M. ve Nelson, C. B. (1995). Posttraumatic stress disorder in the national comorbidity survey. *Archives of General Psychiatry*, 52(12), 1048-1060.
- Kirby, A. C., Hertzberg, B. P., Collie, C. F., Yeatts, B., Dennis, M. F., McDonald, S. D., Calhoun, P. S. ve Beckham, J. C. (2008). Smoking in help-seeking veterans with PTSD returning from Afghanistan and Iraq. *Addictive Behaviors*, 33(11), 1448-1453.
- Koenen, K. C., Hitsman, B., Lyons, M. J., Niaura, R., McCaffery, J., Goldberg, J., Eisen, S. A., True, W. ve Tsuang, M. (2005). A twin registry study of the relationship between posttraumatic stress disorder and nicotine dependence in men. *Archives of General Psychiatry*, 62(11), 1258-1265.
- Kofoed, L., Friedman, M. J. ve Peck, R. (1993). Alcoholism and drug abuse in patients with PTSD. *Psychiatric Quarterly*, 64(2), 151-171.
- Leeies, M., Pagura, J., Sareen, J. ve Bolton, J. M. (2010). The use of alcohol and drugs to self-medicate symptoms of posttraumatic stress disorder. *Depression and Anxiety*, 27(8), 731-736.
- Li, Z., Ge, J., Yang, M., Feng, J., Qiao, M., Jiang, R., Bi, J., Zhan, G., Xu, X., Wang, L., Zhou, Q., Zhou, C., Pan, Y., Liu, S., Zhang, H., Yang, J., Zhu, B., Hu, Y., Hashimoto, K., Jia, Y., Wang, H., Wang, R., Liu, C. ve Yang, C. (2020). Vicarious traumatization in the general public, members, and non-members of medical teams aiding in COVID-19 control. *Brain, Behavior, and Immunity*, 88, 916-919.
- Mathers, C. D. ve Loncar, D. (2006). Projections of global mortality and burden of disease from 2002 to 2030. *PLoS Medicine*, 3(11), e442.
- Mercan, S., Onaran, Ö. İ., İlbak, A., Atasoy, H., Teloğlu, E. Ş., Torun, P. ve Hayran, O. (2018). Alcohol consumption and views on alcohol research and control policies in Turkey: A qualitative study. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5(3), 473-505.
- Nanos Research. (2020). COVID-19, alcohol and cannabis use nanos for the Canadian centre on substance use and addiction. <https://www.ccsa.ca/publications>
- Okur, İ. ve Demirel, Ö. F. (2020). COVID-19 ve psikiyatrik bozukluklar. *REWİE Med Res Rep*, 3(Supp 1), 86-99.
- Patanavanich, R. ve Glantz, S. A. (2020). Smoking is associated with COVID-19 progression: A meta-analysis. *Nicotine & Tobacco Research*, 22(9), 1653-1656.
- Pollard, M. S., Tucker, J. S. ve Green, H. D. (2020). Changes in adult alcohol use and consequences during the COVID-19 pandemic in the US. *JAMA Network Open*, 3(9), e2022942.
- Reddy, M. (2020). COVID-19-our emotions & disorders. 73(4), 51-52. <http://articles.theindianpractitioner.com/index.php/tip/article/view/961/909>
- Rehm, J., Kilian, C., Ferreira-Borges, C., Jernigan, D., Monteiro, M., Parry, C. D. H., Sanchez, Z. M. ve Manthey, J. (2020). Alcohol use in times of the COVID

- 19: Implications for monitoring and policy. *Drug and Alcohol Review*, 39(4), 301-304.
- Riggs, D. S., Rukstalis, M., Volpicelli, J. R., Kalmanson, D. ve Foa, E. B. (2003). Demographic and social adjustment characteristics of patients with comorbid posttraumatic stress disorder and alcohol dependence: Potential pitfalls to PTSD treatment. *Addictive Behaviors*, 28(9), 1717-1730.
- Sağar, M. E. (2018). Üniversite öğrencilerinin sigara bağımlılığında sosyal öğrenmenin rolü üzerine nitel bir inceleme *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 736-753.
- Saladin, M. E., Brady, K. T., Dansky, B. S. ve Kilpatrick, D. G. (1995). Understanding comorbidity between ptsd and substance use disorders: Two preliminary investigations. *Addictive Behaviors*, 20(5), 643-655.
- Sarısoy, A. N. (2019). Üniversite öğrencilerinin sigara bağımlılıklarının nitel araştırma yöntemi ile incelenmesi: Karabük Üniversitesi örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 636-644.
- Satre, D. D., Hirschtritt, M. E., Silverberg, M. J. ve Sterling, S. A. (2020). Addressing problems with alcohol and other substances among older adults during the COVID-19 pandemic. *The American Journal of Geriatric Psychiatry*, 28(7), 780-783.
- Taşpınar, A. ve Pakyürek, G. (2020). Sigara kullananlarda depresyon düzeyinin dikkat performansına etkisi. *Bağımlılık Dergisi*, 1(1), 34-43.
- Taşpınar, B., Gül, C., Taşpınar, F., Aksoy, C. C. ve Afşar, E. (2015). Sigara içen genç yetişkin bireylerde dispne ve yorgunluk algısı. *SDÜ Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1), 15-19.
- Tükel, R. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde ruh sağlığı. *Türk Tabipleri Birliği*, 617-628.
- Vanderbruggen, N., Matthys, F., Van Laere, S., Zeeuws, D., Santermans, L., Van den Ameele, S. ve Crunelle, C. L. (2020). Self-reported alcohol, tobacco, and cannabis use during COVID-19 lockdown measures: Results from a web-based survey. *European Addiction Research*, 1-7.
- Vardavas, C. ve Nikitara, K. (2020). COVID-19 and smoking: A systematic review of the evidence. *Tobacco Induced Diseases*, 18(March).
- Wardell, J. D., Kempe, T., Rapinda, K. K., Single, A., Bilevicius, E., Frohlich, J. R. ve Keough, M. T. (2020). Drinking to cope during COVID-19 pandemic: The role of external and internal factors in coping motive pathways to alcohol use, solitary drinking, and alcohol problems. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 44(10), 2073-2083.
- Weiss, D. S. ve Marmar, C. R. (1997). The Impact of Event Scale-Revised. J. P. Wilson ve T. M. Keane (Ed.), *Assessing psychological trauma and PTSD* (s. 399-411) içinde. The Guilford Press.

| Extended Abstract |

Investigating the symptoms of post-traumatic stress disorder in individuals who use alcohol and cigarette during the COVID-19 pandemicSevda Acar¹ , Hadiye Bostancı Demirci² , Derya Şaşman Kaylı³ , Görkem Yazarbaş⁴ **Keywords**

alcohol, cigarette, tobacco use disorders, alcohol use disorders, post-traumatic stress disorder, COVID-19

Abstract

Research regarding the COVID-19 pandemic process has been increased day by day. Determining the change of tobacco and alcohol use during the pandemic period has become essential in terms of public health. This study aimed to examine this change in the context of post-traumatic stress disorder. This study was conducted with 475 people over the age of 18 who smoke or drink alcohol, or both. In the study, the usage amounts of the participants who used alcohol and cigarettes during the pandemic process were categorized. The means of post-traumatic stress disorder scores of the obtained groups were compared with one-way analysis of variance for unrelated samples. Demographic Information Form and the Impact of Events Scale (IES-R) were used in the study. Regarding the post-traumatic stress disorder mean scores of the four groups which were categorized in the study, respectively; only alcohol use increased ($M = 20.86$), smoking only increased ($M = 29.06$), both alcohol and cigarette use increased ($M = 29.61$), alcohol or cigarette use did not change ($M = 20.95$), there is a statistically significant difference between the mean scores of post-traumatic stress disorder in some of the groups that did not find any of the classifications related to alcohol and cigarette use appropriate ($M = 21.79$), $F(4,474) = 8.94$, $p < .05$. The present study indicates that there is a significant difference in the post-traumatic stress disorder scores of the groups with varying amounts of alcohol and cigarette use. In this context, it is considered as important to develop biopsychosocial intervention programs regarding the use of these substances, especially during the pandemic period.

Substance could be defined as all kinds of chemicals that might result in changes in the brain's functions in mood, perception, cognition and many other areas, leading to addiction (Carlson, 2014).

It is revealed that substance use has been increasing during the pandemic period and poses a risk in the literature (Satre et al., 2020). In addition, it is recommended to monitor patients' symptoms of Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD) during the COVID-19 period (Okur & Demirel, 2020). In this context, the relationship between alcohol and smoking with PTSD during the pandemic period is considered important.

As a matter of fact, smoking rates appear to be significantly higher among people who have been exposed to a traumatic event than in those who have not had such exposure (Vardavas & Nikitara, 2020). In addition, clinical studies indicate a strong relationship between PTSD and alcohol use disorders (Evren et al., 2011; Kofoed et al., 1993; Riggs et al., 2003).

METHODS

This research aimed to examine the symptoms of post-traumatic stress disorder in individuals who smoke and drink alcohol during the COVID-19 pandemic.

The universe of the study consists of people living in Turkey, over the age of 18, smoking or drinking alcohol, or both. Ethical approval of the research was obtained from Celal Bayar University.

Demographic Information Form and The Impact of Events Scale (IES-R), (Weiss & Marmar, 1997) were used in the research. Demographic Information Form includes gender, age, marital status, educational status, occupation of participants. There are also questions about the person's leave status under COVID-19, whether they have received a diagnosis, whether they are actively working in the field in relation to the pandemic, and the change in the amount of smoking and alcohol use.

The participants in this research are: (1) those who only report increased alcohol use, (2) those who only report increased smoking, (3) those who reported increased use of both alcohol and smoking, (4) those who reported that there was no change in the amount of alcohol and cigarette use, (5) those who use alcohol and/or cigarettes but report that none of these options are suitable for them.

Due to the COVID-19 pandemic an online survey was used as the method of collecting data in the study.

To cite: Acar, S., Bostancı Demirci, H., Şaşman Kaylı, D., & Yazarbaş, G. (2021). Investigating the symptoms of post-traumatic stress disorder in individuals who use alcohol and cigarette during the COVID-19 pandemic. *Journal of Clinical Psychology Research*, 5(3), 254-265.

✉ **Sevda Acar** · psikologsevdaacar@gmail.com | ¹Psychologist, ²Psychological Counselor, ⁴Assoc. Prof., Institute on Drug Abuse, Toxicology, and Pharmaceutical Science, Ege University, İzmir, Turkey; ³Assoc. Prof., Department of Social Work, Faculty of Health Sciences, Manisa Celal Bayar University, Manisa, Turkey.

Received Nov 24, 2020, **Revised** Feb 20, 2021, **Accepted** Mar 8, 2021

The question form was configured via google forms; the form was shared through online platforms. The responses were collected between September 2020-October 2020. In this study, data was obtained from 475 people.

RESULTS

The average age of the participants in the study was 35.29 ± 11.46 . Of the people who participated in the study, 305 (64.2%) were women; 170 (35.8%) were men. 221 people (46.5%) who participated in the study were married and 254 people (53.5%) were single.

The number of people who reported that only alcohol use increased during the pandemic is 42 (8.8%). The number of people who reported that only smoking increased during the pandemic was 80 (16.8%). 38 people (8%) reported an increase in both alcohol and cigarette use during this process. The number of people who reported no change in the amount of alcohol and cigarette use was 173 (36.4%). Of this group, it is assumed that there is no increase or decrease in alcohol and/or cigarette use during the pandemic. Finally, the number of people who use alcohol and/or cigarettes, but do not find any of these options suitable for them, is 142 (29.9%). It is assumed that there is a decrease in alcohol and/or cigarette use in this group.

The means of post-traumatic stress disorder scores of 5 groups were compared with one-way analysis of variance for unrelated samples. As a result of the evaluation based on the equality of group variances, Dunnett's C test was used as a multiple comparison test. The results show that the data provides a normal distribution.

A statistically significant difference was observed in means of post-traumatic stress disorder scores, indeed some of the groups that who only report increased alcohol use ($M = 20.86$), report increased only smoking ($M = 29.06$), report increased use of both alcohol and smoking ($M = 29.61$), report that there was no change in the amount of alcohol and cigarette use ($M = 20.95$), use alcohol and/or cigarettes but report that none of these options are suitable for them ($M = 21.79$). The effect size calculated as a result of the test ($\eta^2 = .07$) shows that this difference is moderate.

As a result of the Dunnett C multiple comparison test, the groups in which the mean scores of post-traumatic stress disorder differ significantly are as follows:

Participants with increased only alcohol use had significantly lower averages of post-traumatic stress disorder scores than participants with increased only smoking ($p < .05$). It was observed that the participants who only increased alcohol use had significantly lower post-traumatic stress disorder scores compared to the participants who increased both alcohol use and smoking ($p < .05$). Participants who only increased their smoking were found to have significantly higher post-traumatic stress disorder scores than participants

whose alcohol or cigarette use did not change ($p < .05$).

Participants who only increased their smoking were found to have significantly higher post-traumatic stress disorder scores than participants who did not find any of the classifications related to alcohol and smoking appropriate ($p < .05$). Participants with increased smoking and alcohol use were found to have significantly higher post-traumatic stress disorder scores than participants whose alcohol or cigarette use did not change ($p < .05$). Participants with increased use of both smoking and alcohol have significantly higher post-traumatic stress disorder scores than participants who find none of the classifications related to alcohol and tobacco use appropriate ($p < .05$).

DISCUSSION

The findings of this study particularly emphasize the significant relationship between smoking and post-traumatic stress disorder. It is considered that it is important to evaluate intervention studies related to smoking based on the phenomenon of post-traumatic stress disorder. It may be functional for public health campaigns that address the importance of quitting smoking to take action by addressing the phenomenon of trauma. The current study shows that there is a difference in the post-traumatic stress disorder scores of the groups with varying amounts of alcohol and cigarette use.

The findings show that it is important to develop biopsychosocial intervention programs for the use of these substances, specific to the pandemic period.

Compliance with Ethical Standards Ethical approval was obtained from Manisa Celal Bayar University Ethical Committee (Date: 02.09.2020, No: 20.478.486).

Conflict of Interest The authors declare that they have no conflict of interest.

REFERENCES

- Carlson, N. (2014). *Fizyolojik psikoloji davranışın nörolojik temelleri* (8th ed.; M. Şahin, ed.). Nobel Yayın Dağıtım.
- Evren, C., Sar, V., Dalbudak, E., Cetin, R., Durkaya, M., Evren, B., & Celik, S. (2011). Lifetime PTSD and quality of life among alcohol-dependent men: Impact of childhood emotional abuse and dissociation. *Psychiatry Research*, 186(1), 85-90.
- Kofoed, L., Friedman, M. J., & Peck, R. (1993). Alcoholism and drug abuse in patients with PTSD. *Psychiatric Quarterly*, 64(2), 151-171.
- Okur, İ., & Demirel, Ö. F. (2020). COVID-19 ve psikiyatrik bozukluklar. *REWİE Med Res Rep*, 3(Supp 1), 86-99.
- Riggs, D. S., Rukstalis, M., Volpicelli, J. R., Kalmanson, D., & Foa, E. B. (2003). Demographic and social adjustment characteristics of patients with comorbid posttraumatic stress disorder and alcohol dependence: Potential pitfalls to PTSD treatment. *Addictive Behaviors*, 28(9), 1717-1730.

- Satre, D. D., Hirschtritt, M. E., Silverberg, M. J., & Sterling, S. A. (2020). Addressing problems with alcohol and other substances among older adults during the COVID-19 pandemic. *The American Journal of Geriatric Psychiatry, 28*(7), 780-783.
- Vardavas, C., & Nikitara, K. (2020). COVID-19 and smoking: A systematic review of the evidence. *Tobacco Induced Diseases, 18*(March).
- Weiss, D. S., & Marmar, C. R. (1997). The Impact of Event Scale-Revised. In J. P. Wilson & T. M. Keane (Eds.), *Assessing psychological trauma and PTSD* (pp. 399-411). The Guilford Press.